

— O onome o čemu se s ovog mjesta najmanje govorilo, a o čemu je, po mome sudu, valjalo možda najviše govoriti, neću ni ja kazati ni riječi. Očekivao sam, naime, da će glavni predmet razmjene mišljenja na ovom skupu biti zbornik *Hrvatska književnost prema evropskim književnostima*, čiji je izlazak iz tiska i bio povod za saziv ovog skupa. U raspravama koje smo ovdje slušali spomenuti zbornik nije bio u dovoljnoj mjeri ni predmet kritičkog razmatranja ni poticaj za izdvajanje i kompleksnije sagledavanje neke komparativističke teme šireg značenja. Meni se u ovom trenutku čini najvažnijom rasprava o sadašnjim mogućnostima i perspektivama usporednog proučavanja hrvatske književnosti. Razumije se, nije to jedina tema, jedini krug znanstveno relevantnih pitanja koja su se u povodu objavljivanja zbornika ovdje mogla poći. Dakle, umjesto kritike zbornika ili njegova transcendiranja u teorijskoj problematici, umjesto da se zbornikom posluži kao polazištem ili kao dolazištem kritičkih razmatranja, skup se pretvorio u njegovu govornu simulaciju, svakako vrlo vrijednu i korisnu, ali ipak samo simulaciju. Tako je *pored* jednog zbornika nastao drugi zbornik. Time se potreba za raspravom o smislu i oblicima usporednog proučavanja hrvatske književnosti samo još više povećala i ponovno odgodila za neku drugu priliku.

Prelazeći s onoga što se na ovom simpoziju premalo čulo na ono čega je bilo u polifonijskom izobilju, ja bih se ukratko zadržao samo na jednoj između mnogih tema o kojima je ovdje bilo govora. To je tema evropskog književnog konteksta Krležina *Banketa u Blitvi* na koju se odnosi izlaganje gošće iz Moskve, kolegice N. Jakovljeve. Najprije želim istaći da mi je neobično drago što mogu kazati da je tekst kolegice Jakovljeve, s mnoštvom oštroumnih opažaja, sa širinom uočene problematike i s načinom njezina rješavanja, nedvojbeno vrijedan prilog boljem poznavanju Krležina djela. S tim se tekstom autorica priključila oživljenom interesu za *Banket u Blitvi*, interesu koji je simptomatičan ima li se na umu da je taj Krležin roman kritika *de facto* prešućivala više od dvadeset godina. Valja ovdje također spomenuti da je taj Krležin roman privukao pažnju inozemnih čitalaca i kritičara u većoj mjeri nego neka druga piščeva djela, tako da kritički pokušaj kolegice Jakovljeve ima i tu vrstu konteksta.

Kolegica se Jakovljeva hrabro upustila u pokušaj tipološkog sinkronijskog određivanja *Banketa u Blitvi* i došla do zaključaka koji se u daljem proučavanju /tog/ Krležina djela neće moći zaobići. Smatram vrijednim pažnje njezino povezivanje *Banketa u Blitvi* s takvim sinkronim pojavama u književnosti našeg stoljeća kao što su:

1. intelektualizacija romana /koja je, dodajmo, više ili manje izravna baština modernističke poetike i kod Krleže i kod drugih pisaca koje autorica spominje uz Krležu/;

2. sklonost da se društveno-politička problematika oblikuje u romanu kroz fabule znanstveno-fantastičnog obilježja /izvanredno zanimljive autoričine usporedbe s Majakovskim, Erenburgom i Čapekom; šteta što se Jakovljeva nije dosjetila i Orwella!/;

3. inzistiranje na općeljudskoj, općedruštvenoj, »planetarnoj« problematici za razliku od onih kritičara koji svijet *Banketa u Blitvi* suviše čvrsto povezuju s nekom konkretnom društvenom sredinom /pri tom je, usput budi rečeno, Jakovljeva pogrešno shvatila smisao moga povezivanja blitvinskog svijeta sa svijetom Poljske Pilsudskog/;

4. tipološko obilježje piščeva posezanja za poznatim /gotovim/ povijesnim i mitološkim temama;

5. središnji položaj intelektualca u predstavljenom svijetu romana i s tim u vezi –

6. problem mjesta umjetnosti u totalitarnom političkom režimu;

7. usporednost doslovnog realizma i krajnje mistifikacije u oblikovanju svijeta romana, tj. smisao obilježja piščeve uključenosti u svijet romana i njegova istovremenog distanciranja prema tom svijetu.

Vrijedna u pojedinostima – za žaljenje je samo što su neke od tih pojedinosti ostale nerazrađene, što su ostale na razini naznake na kojoj ih ne bi trebalo ostaviti – rasprava je kolegice Jakovljeve manjkava u određivanju okvirne tematske karakteristike *Banketa u Blitvi*. Svrstavanje tog romana u antifašističku književnu produkciju tridesetih godina ne pogađa, po mome sudu, njegovu sadržajnu bit. Antifašizam je preuska i preplitka tematska odrednica *Banketa u Blitvi*. Tako definiran taj roman /objavljen 1938/ neopravdano gubi dodir s najznačajnijim Krležinim književnim ostvarenjima nastalim pod kraj tridesetih godina, s *Baladama Petrice Kerempuha* /1936/ i s romanom *Na rubu pameti* /1938/, s djelima, dakle, koja s antifašističkom književnošću jedva da imaju išta zajedničko. Dodamo li tim djelima još i smisao i značenje Krležina stava u istovremenom sukobu na književnoj ljevici, čiji se odjeci razgovjetno čuju i odbljesci jasno vide u svijetu *Banketa u Blitvi*, naći ćemo se pred nužnošću šire i dublje tematske definicije tog romana koji je, očito, podjednako antifašistički i antistaljinistički, koji je, dakle, antidogmatski, antiteološki, antitotalitaran.

Još u jednom sovjetska kolegica nema pravo. Ona nema pravo kada o *Banketu u Blitvi* govori kao o satiričkom romanu. Taj roman nije satira jedne društvene stvarnosti, on je prije svega metafora svijeta u kojem slobodi i ljudskosti nema mjesta, on je metaforički izraz bezizlaznog i mučnog čovjekova zatočeništva u društvu čiji je mehanizam savršeno antihuman. Pisac ne govori iz ravnine predstavljenog svijeta, on ga ne izvrgava satiri s nadom da bi ga mogao popraviti, on ga definitivno odbacuje, on se od njega očajnički okreće u uvjerenju da njegovu zlu lijeka nema. Svijet *Banketa u Blitvi* ne postoji kao sveobuhvatna /tolstojevska/ prezentacija jednog društva nego se /stendalovski/ zadržava na razini vojnopolitičke organizacije i njezinih glavnih aktera, te tako reproducira onaj model prakticiranja vlasti koji je nadasve karakterističan za totalitarne režime modernog vremena. U tom je smislu, ali i ne samo u tom smislu *Banket u Blitvi* neusporedivo bliži *Generalu Barczu* Kadena-Bandrowskog nego ijednom djelu koje Jakovljeva komparativistički spominje. Da kažem još i to – ni *General Barcz* nije antifashiški roman i nije društvena satira.

Zdravko Malić